

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ РАУФА АБЛЯЗОВА**

Кафедра права та інформаційної справи

КУРСОВА РОБОТА

**з дисципліни «Теорія держави і права»
на тему: «Юридичний склад кримінального правопорушення:
загальнотеоретичний аспект»**

Студент-виконавець:

Андрієнко Юлія Ігорівна,
група ЮР-31

Керівник курсової роботи:

Джолос Сергій Вадимович

Курсова робота захищена з оцінкою

Протокол захисту курсових робіт

№ _____ від _____ 20____ р.

Черкаси 2024

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Правопорушення та його склад	
1.1. Поняття та ознаки правопорушення.....	7
1.2. Розвиток вчення про юридичний склад правопорушення.....	11
1.3. Види правопорушень.....	13
1.4. Причини правопорушень.....	22
Розділ 2. Характеристика складу кримінального правопорушення	
2.1. Об'єкт правопорушення	27
2.2. Об'єктивна сторона правопорушення.....	30
2.3. Суб'єкт правопорушення.....	33
2.4. Суб'єктивна сторона правопорушення.....	36
Висновки.....	39
Список використаних джерел.....	43

Вступ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим фактом, що вивчення юридичного складу кримінального правопорушення є вкрай актуальною темою, оскільки аналіз та розуміння юридичного складу кримінального правопорушення дозволяє точно кваліфікувати злочини, що, у свою чергу, підвищує ефективність правосуддя. Правильна кваліфікація злочинів забезпечує, що винні особи отримують відповідні покарання, а невинні не страждають від неправомірних обвинувачень.

Дослідження цієї теми сприяє розвитку законодавчої бази, адаптації існуючих законів до сучасних умов та викликів. Це включає вдосконалення нормативних актів для забезпечення більшої точності та справедливості у кримінальному праві.

Глибоке розуміння складу кримінальних правопорушень допомагає розробляти ефективні профілактичні заходи, спрямовані на запобігання злочинам. Це включає створення програм та політик, які можуть знизити рівень злочинності в суспільстві.

Для юристів, правоохоронців та суддів дослідження юридичного складу кримінальних правопорушень є ключовим елементом їх професійної підготовки. Це дозволяє їм краще розуміти правову природу злочинів, що вони розглядають, та приймати обґрунтовані рішення.

Актуальність дослідження цієї теми також полягає у зміцненні правового порядку та забезпеченні захисту прав громадян. Вивчення та аналіз правопорушень допомагає створювати більш ефективну та справедливую систему правосуддя, яка забезпечує захист прав громадян та їх безпеку.

Сучасний світ швидко змінюється, і з'являються нові види злочинів, такі як кіберзлочини. Дослідження юридичного складу таких правопорушень дозволяє адаптувати законодавство та практику до нових викликів, забезпечуючи адекватний захист суспільства.

Таким чином, актуальність дослідження юридичного складу кримінальних правопорушень полягає в забезпеченні ефективного правосуддя, розвитку законодавства, реалізації превентивних заходів, підвищенні професійної підготовки юристів та захисту прав і свобод громадян. Це сприяє створенню безпечнішого та справедливішого суспільства.

Метою дослідження є розкриття основних елементів, які складають юридичну основу кримінального правопорушення. Це включає в себе:

1. **Визначення сутності** кримінального правопорушення: Аналіз правових норм, які регулюють кримінальну відповідальність, та визначення специфічних характеристик, що відрізняють кримінальне правопорушення від інших видів правопорушень.
2. **Розгляд елементів складу** кримінального правопорушення: Дослідження об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, їх взаємозв'язку та впливу на кваліфікацію злочинів.
3. **Визначення проблем та пропозиції щодо вдосконалення законодавства:** Ідентифікація проблемних аспектів у чинному законодавстві та розробка рекомендацій щодо його удосконалення з метою підвищення ефективності правозастосування та забезпечення справедливості.
4. **Порівняльний аналіз:** Порівняння українського кримінального законодавства з законодавством інших країн для виявлення найкращих практик та можливості їх імплементації.

Дослідницьким завданням даної курсової роботи полягає у тому, щоб розкрити питання: правопорушення та його склад, поняття та ознаки правопорушення, розвиток вчення про юридичний склад правопорушення, види правопорушень. Дати характеристику складу кримінального правопорушення: об'єкт складу правопорушення, об'єктивна сторона складу правопорушення, суб'єкт складу правопорушення, суб'єктивна сторона складу правопорушення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі кваліфікації та правового аналізу кримінальних правопорушень. Зокрема, це включає:

1. Правові норми: Законодавчі акти та інші нормативні документи, які регулюють кримінальну відповідальність та визначають елементи складу кримінального правопорушення.

2. Кримінально-правові відносини: Відносини між суб'єктами злочинів (злочинцями), потерпілими та державою, які виникають у зв'язку із вчиненням кримінальних правопорушень та їх кваліфікацією.

Дослідження об'єкта цієї теми дозволяє глибше зрозуміти правову природу кримінальних правопорушень, вдосконалити законодавство та підвищити ефективність правозастосовної діяльності.

Предметом дослідження є загальнотеоретичні засади юридичного складу кримінального правопорушення

Наукова новизна дослідження юридичного складу кримінального правопорушення полягає в тому, що воно вивчає нові аспекти та підходи до визначення юридичного складу кримінальних правопорушень. Це включає аналіз сучасних тенденцій у кримінальному праві, порівняння різних правових систем та встановлення нових критеріїв для визначення юридичного складу.

Дослідження юридичного складу кримінального правопорушення охоплює низку загальнотеоретичних аспектів, які є фундаментальними для розуміння і правильного застосування кримінального права.

Наукове завдання курсової роботи полягає у створенні науковометодичної бази для прикладних досліджень складу правопорушення як у загальній теорії права, так і на рівні галузевих наук.

Методологія дослідження являє собою систему методів наукового пізнання, які використовувалися для досягнення задекларованої мети дослідження. Тож, у контексті нашого дослідження важливу роль відіграли такі методи, як: діалектика і метафізика, формальна логіка, системний аналіз, а також культурологічний, соціологічний, статистичний, конкретно-історичний, формально-юридичний (догматичний), порівняльно-правовий метод тощо.

Структура роботи обумовлена предметом, метою, завданнями і логікою дослідження, тож, дана праця складається зі вступу, двох розділів (які включають 8 підрозділів), висновків і списку використаних джерел.

Розділ 1. Правопорушення та його склад

1.1. Поняття правопорушення та його ознаки

Правопорушення — це неправомірне (протиправне) суспільно-шкідливе винне діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи, за вчинення якого особа може бути притягнута до юридичної відповідальності. Правопорушення (delictum) за ступенем суспільної небезпеки поділяються на злочини і проступки [1].

Правопорушення є:

1) діянням, тобто вольовим, усвідомленим вчинком, який виражається в дії або бездіяльності. Образ думок, політичні, релігійні або інші переконання, світогляд чи наміри особи з приводу її можливих вчинків самі по собі не є правопорушеннями і вважаються юридично нейтральними, доки вони не виявляться в особистих діяннях. Дія є зовнішнім виявом соціальної активності суб'єкта, тоді як бездіяльність характеризується відсутністю вияву такої активності;

2) соціально шкідливим, тобто таким, яке завдає чи може завдати шкоди юридично захищеним суспільним благам (правам і свободам суб'єктів, власності, життю, здоров'ю, честі, гідності та ін.).

Ступінь шкідливості залежить від:

– значущості для суспільства благ, що стали об'єктом протиправного посягання (наприклад, громадський порядок, здоров'я, майно і майнові права);

– розміру заподіяної чи можливої шкоди, який враховується законом для встановлення виду правопорушення і відповідальності (наприклад, адміністративне або кримінальне порушення і відповідальність);

– способу, часу і місця вчинення діяння (наприклад, протиправний учинок може бути відкритим (розбій) чи таємним (крадіжка), вчиненим в умовах надзвичайного чи військового стану)[2];

— особи правопорушника (наприклад, частоти вчинення ним правопорушень);

3) протиправним діянням, тобто таким, що порушує норми права. Зокрема, воно може виявлятися у вигляді:

- недодержання юридичної заборони;
- невиконання або неналежного виконання юридичного обов'язку;
- зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень.

Законом прямо передбачаються не тільки умови протиправності діянь, а й обставини, наявність яких виключає протиправність деяких із них (наприклад, виконання професійних обов'язків, обґрунтований ризик)[2];

4) винним діянням, тобто усвідомленим (умисним чи необережним) вчинком. Вина відмежовує правопорушення від інших видів неправомірної поведінки, які характеризуються відсутністю вини (наприклад, від об'єктивно неправомірних діянь);

5) таким, що тягне за собою передбачену правом відповідальність для правопорушника (втрати матеріальних, особистих або організаційних благ). Її настання гарантується державою, яка "запускає" механізм притягнення особи до юридичної відповідальності з метою відновлення порушених прав суб'єктів. Унаслідок правопорушення як юридичного факту виникають охоронні (наприклад, кримінально-правові), а також процесуальні (наприклад, кримінальні процесуальні) відносини, змінюються або припиняються ті матеріальні правовідносини, учасником яких був суб'єкт (наприклад, припинення трудових відносин унаслідок звільнення працівника у зв'язку з прогулом).

До основних ознак правопорушення слід віднести такі:

Суспільно шкідлива (наприклад, прогул) або суспільно небезпечна (зазіхання на життя людини) поведінка. Суспільна шкідливість (вина) і суспільна небезпека (злочин) — об'єктивна основна ознака, що відрізняє правомірну поведінку від неправомірної[3].

Юридичний аспект шкідливості виражається в порушенні суб'єктивних прав і юридичних обов'язків або в протидії їх виконанню. Матеріальний аспект шкідливості полягає в заподіянні учаснику правовідносин матеріального або морального збитку;

Протиправна, неправомірна поведінка — суперечить нормам права, здійснюється всупереч праву, є свавіллям суб'єкта; являє собою порушення заборон, зазначених у законах і підзаконних актах, невиконання обов'язків, що виходять із нормативно-правового акта, акта застосування норм права або договору, укладеного на основі закону;[3]

Свідомо вольова поведінка — визначається психікою людини, яка в момент вчинення правопорушення перебуває під контролем волі і свідомості, здійснюється усвідомлено і добровільно. Відсутність вільного волевиявлення з юридичною умовою, за якою діяння не визнається правопорушенням, навіть якщо воно і мало шкідливі наслідки. Правопорушенням визнається лише неправомірне діяння деліктоздатної особи (малолітні і душевнохворі деліктоздатними не вважаються);

Дія (крадіжка, розбій, наклеп, образа) або бездіяльність (недбалість, прогул, залишення особи в безпомічному стані). Думки, наміри, переконання, що зовні не виявилися, не визнаються чинним законодавством об'єктом переслідування доти, поки вони не переросли у протиправні вчинки. Практика переслідування за інакомислення (опозиції) є виявом репресивної суті тоталітарного режиму в державі[4].

Винне діяння — дія, що виражає негативне внутрішнє ставлення правопорушника до інтересів людей, завдє своєю дією (або бездіяльністю) збитків суспільству і державі, містить доведену вину. Вина — це психічне ставлення особи до свого діяння (бездіяльності) і його наслідків, виражене у формі умислу і необережності.

Відсутність зазначених ознак не дозволяє розглядати діяння як правопорушення. Так, заподіяння шкоди при відсутності вини не розглядається як правопорушення. Порівняємо винне діяння і невинне заподіяння шкоди (невинне діяння):

Винне діяння (дія або бездіяльність) — правопорушення — є активним (чи пасивним), усвідомленим, вольовим, винним (у формі наміру і неосторожності) заподіянням шкоди, що спричиняє юридичну відповідальність[4].

Невинне заподіяння шкоди характеризується відсутністю вини у формах наміру і неосторожності і не передбачає настання юридичної відповідальності: «казусне» (випадкове) здійснення суспільно шкідливого діяння відбувається у разі, коли особа не могла усвідомлювати суспільної шкідливості своєї поведінки, не передбачала настання можливих шкідливих наслідків, не повинна була (не могла) їх передбачати. Наприклад, виходячи з тролейбуса, людина спіткнулася і, падаючи, збила з ніг іншу людину, що йшла попереду, яка у результаті падіння одержала тяжкі тілесні ушкодження;

Діяння під впливом непереборної сили («форс-мажор») — діяння особи, яка хоч і передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків своїх дій (бездіяльності), але перебувала в такому психофізіологічному стані і екстремальних умовах, що не могла запобігти цим наслідкам. Це діяння, учинене з волі особи, є об'єктивно протиправним і водночас викликане надзвичайною і нездоланною за даних умов подією (наприклад, заподіяння шкоди майну пожежником при гасінні пожежі, заподіяне під час виконання професійно-службових обов'язків).[5]

Не кваліфікуються як правопорушення протиправні діяння осіб, що не досягли встановленого законом віку відповідної юридичної відповідальності або що визнані судом неосудними, оскільки вони не здатні усвідомити свого вини.

1.2. Розвиток вчення про юридичний склад правопорушення

Склад правопорушення — сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, що дозволяють кваліфікувати суспільно-небезпечне діяння як конкретне правопорушення. Поняття юридичного складу правопорушення має давню історію, яка пов'язана з розвитком правової науки та кримінального права [6]. Виникнення цього поняття можна простежити на основі кількох важливих етапів:

Античні часи. Вже у давньоримському праві можна знайти прообрази сучасного поняття складу правопорушення. Юристи Стародавнього Риму розробляли норми, що регулювали різні види правопорушень, зокрема кримінальних. У творах римських правознавців було відзначено, що для визнання діяння злочином воно має мати певні ознаки, наприклад, умисел, шкоду і сам факт протиправної дії.

У період Середньовіччя у Європі кримінальне право розвивалося переважно під впливом канонічного права. Тоді ще не існувало чіткої систематизації складу правопорушення, проте закладались основи щодо відповідальності за правопорушення, що вимагали оцінки внутрішнього (суб'єктивного) та зовнішнього (об'єктивного) аспектів злочинної поведінки.

Новий час (XVIII–XIX ст.). Поняття складу правопорушення почало формуватися більш чітко з розвитком правових шкіл, зокрема класичної школи кримінального права, що виникла в епоху Просвітництва. Філософи й юристи, такі як Чезаре Беккарія та Джеремі Бентам, виступали за встановлення більш чітких критеріїв для визначення правопорушення, акцентуючи увагу на рівності перед законом і необхідності доводити як об'єктивні, так і суб'єктивні ознаки правопорушення [7].

Формування поняття у XIX столітті. У XIX столітті поняття складу правопорушення стало юридично обґрунтованим у багатьох правових системах. Юристи, такі як німецький кримінолог П. Й. А. Фейсбах, створили концепції, які розмежували суб'єктивну і об'єктивну сторони злочину.

Виникли чіткі класифікації, що включали елементи складу злочину: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону. Ці концепції лягли в основу багатьох сучасних кодексів.

Розвиток у радянській та пострадянській правовій системах. У XX столітті поняття складу правопорушення отримало подальший розвиток у радянському праві. Радянські вчені розглядали склад правопорушення як обов'язкову юридичну підставу для відповідальності, що збереглося і в пострадянських країнах. У цей період було створено детальну класифікацію ознак правопорушення, що стала основою для сучасної концепції відповідальності[8].

Сучасний етап. Сьогодні поняття складу правопорушення є універсальним у більшості правових систем світу. Воно становить ключовий елемент правового аналізу діянь і лежить в основі вирішення питань відповідальності. У сучасному праві склад злочину є комплексною правовою категорією, яка забезпечує справедливість і законність у визначенні правопорушень. Таким чином, поняття юридичного складу правопорушення розвивалося протягом століть, від ідей античних юристів до систематизованого аналізу в сучасному праві.

Іноді в літературі поряд з матеріальним і формальним складом виділяється так званий усічений склад кримінального правопорушення. Кримінальним правопорушенням з усіченим складом називається кримінальне правопорушення, в якому момент закінчення пов'язується з учиненням діяння, яке за своїм змістом є попередньою протиправною діяльністю (готування або замах) [9].

1.3. Види правопорушень

Види правопорушень — класифікаційні групи правопорушень за різними підставами розмежовуються між собою за ступенем суспільної шкідливості (небезпечності), за об'єктами посягань, за суб'єктами, за розповсюдженням, за ознаками об'єктивної і суб'єктивної сторони, а також за процедурами їх розгляду[10].

Вертикальний поділ правопорушень визначає ступень суспільної небезпеки. За ступенем суспільної небезпеки — на злочини і проступок

Горизонтальний поділ правопорушень визначають певні риси (особливості) правопорушень. Правопорушення класифікуються за:

Належністю норм права, які порушуються, до відповідних галузей права: кримінальні, цивільні, адміністративні, правопорушення у сфері трудового законодавства і інші);

Колом осіб — особові і колективні;

Характером правових приписів — нормативно-правові і дисциплінарні; в залежності від характеру цивільно-правового порушення — договірні і позадоговірні правопорушення;

Правопорушення у сфері суспільного життя (в сфері соціально-економічних відносин, в суспільно-політичній сфері, в сфері побуту і дозвілля).

В залежності від характеру цивільно-правового порушення розрізняють: договірні правопорушення і позадоговірні правопорушення. Перші зв'язані з порушенням зобов'язань сторін цивільно-правового договору, другі — з невиконанням чи з недотриманням умов цивільно-правових норм.

Найпоширенішою класифікацією правопорушень є їх поділ за ступенем суспільної небезпеки, коли правопорушення поділяються на злочини і проступки [11].

Головними критеріями їх поділу є:

По-перше, характер і ступінь суспільної шкідливості, яка, в свою чергу, визначається цінністю об'єкта протиправного посягання, змістом

протиправного діяння, обставинкою, часом, способами (насильницькими чи ненасильницькими), розміром і характером завданої шкоди, формою і ступенем вини правопорушника, інтенсивністю протиправних дій, їх мотивацією, особистими характеристиками правопорушника тощо;

По-друге, суб'єктивний фактор, який в значній мірі здійснює вплив на визнання того чи іншого діяння як протиправного [10,11].

Злочинами визначаються правопорушення, з якими пов'язана найбільша небезпека для суспільства і особи, вони посягають на суспільний лад, власність, економічні, політичні, культурні і особисті права людини. Юридичним виразом особливої суспільної небезпеки злочинів є їх заборона кримінальним законом застосування за їх скоєння кримінального покарання [12].

У кримінальному законодавстві наведено вичерпний перелік злочинів. Правова система повинна володіти такими механізмами, при яких визнання того чи іншого діяння злочинним не знаходилось би виключно в залежності від законодавця. У зв'язку з цим поділом постає проблема розмежування кримінальних злочинів і адміністративних проступків, оскільки провести межу між ними досить не просто.

Традиційно злочином визначається суспільно небезпечне винне діяння, що посягає на охоронювані кримінальним законом цінності і є забороненим підзагрозою покарання.

Офіційне поняття злочину дається у ст. 11 ККУ [12], згідно з якою «Злочином є передбачене ККУ суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого ККУ, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.»

Для того, щоб правопорушення вважалося злочином, воно повинно містити в собі такі ознаки:

- Кримінальна протиправність;
- Суспільна небезпечність;
- Винність;
- Караність.

Суспільна небезпека — оцінна категорія, що характеризується певними діями чи бездіяльністю, завдає шкоди чи створює загрозу спричинення такої шкоди об'єктам, що охороняються кримінальним законом. [10,12]

Ступінь суспільної небезпеки визначається всією сукупністю ознак злочину:

- Цінністю того блага, на яке посягає злочин;
- Шкідливістю наслідків, що настають через учинення злочину;
- Способами діяння;
- Мотивами діяння, формою та ступенем вини.

Друга ознака злочину — кримінальна протиправність — указує, що лише діяння, прямо передбачене кримінальним законом як злочин, може вважатися злочином.

Третя ознака — винність — указує, що діяння вважається злочинним, якщо воно здійснене умисно чи з необережності. Там, де нема вини, нема злочину. Діяння може бути суспільно небезпечним, але якщо нема вини — це не злочин.

Караність, як ознака злочину, вказує, що за будь-які злочини в законі існують певний вид і термін покарання.

Є різні позиції щодо відмежування злочинів від інших правопорушень. Одна з них базується на визначенні ступеня суспільної небезпеки. Злочинном вважають найбільш суспільно небезпечні правопорушення. Якщо у правопорушенні наявні всі вище перелічені ознаки, кажуть, що в ньому є склад злочину, а отже, воно є злочином. Якщо ж у діянні відсутня якась із перелічених ознак, то воно не вважається злочином [10,12].

Кримінальним законодавством передбачено кілька видів злочинів:

Особливо тяжкі злочини (умисне вбивство, бандитизм, державна зрада та ін.);

Тяжкі злочини (умисне тяжке тілесне пошкодження, контрабанда, розголошення державної таємниці та ін.);

Менш тяжкі злочини (втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, зловживання владою або посадовим становищем тощо);

Злочини, що не становлять великої суспільної небезпеки (глух над державною символікою, незаконне полювання тощо).

Згідно з частиною 3 ст. 12 КК, крім кримінальних проступків існують такі види злочинів за тяжкістю: нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі злочини. [12]

Правопорушення, що не настільки небезпечні, як злочини, і відповідальність за які не передбачено кримінальним законодавством, належать до проступків. Якщо діяння охоплює всі ознаки, визначені в кримінальному законі, але позбавлене суспільно небезпечного характеру, воно не є злочином, а може бути або протиправним проступком співвідносного виду (цивільного, адміністративного, дисциплінарного) або правомірним діянням.

Види проступків за характером своєї суспільної значимості один від одного не відрізняються: всі вони суспільно шкідливі, але не небезпечні для суспільства. Однак проступки різних видів посягають на різні, більш чи менш самостійні сторони правопорядку.

Якщо одне не суспільно шкідливе діяння одночасно торкається різних сторін правопорядку, воно є проступком декількох видів (цивільним і адміністративним, адміністративним і дисциплінарним і т. д.). Наприклад, якщо власник автомобіля порушує правила дорожнього руху (не здійснюючи при цьому злочину) і спричинює майнову шкоду перехожому, діяння одночасно є і адміністративним, і цивільним проступком. В цих випадках особа може нести одночасно відповідальність різних видів: цивільно-правову і адміністративну, адміністративну і дисциплінарну, крім випадків, коли закон прямо це забороняє.

Злочин і аналогічний проступок в одному діянні не можуть поєднуватися.

Проступки — менш небезпечні для суспільства діяння. Вони посягають на цінності, що охороняються всіма іншими (крім кримінально-правових) нормами права — цивільного, адміністративного, трудового, екологічного, фінансового тощо. Тому серед проступків розрізняють адміністративні, дисциплінарні, цивільно-правові, конституційні, матеріальні та ін.

Проступки-делікти (лат. *delictum* — проступок) — правопорушення, які завдають шкоду особі, суспільству, державі, і є основою для притягнення правопорушника до передбаченої законом відповідальності[10,12].

Адміністративними правопорушеннями (проступками) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, публічну або приватну власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність. [13]

Адміністративне правопорушення має притаманні тільки йому юридичні ознаки. До них необхідно віднести:

- Протиправність;
- Винність;
- Караність;
- Суспільна шкідливість.

Визначальною з названих ознак є поняття діяння, забороненого адміністративним законодавством[13,14].

По-перше, це вольовий акт поведінки певної особи;

По-друге, воно має два аспекти поведінки: дію чи бездію.

Дія — активне невиконання законних вимог, а також порушення встановленої нормами права заборони (наприклад, порушення правил полювання).

Бездіяльність — пасивне невиконання передбачених законодавчими й нормативними актами обов'язків.

Важливою ознакою адміністративного правопорушення є наявність суспільної небезпеки. За своєю природою таке діяння є антигромадським і завдає шкоди інтересам громадян, суспільства, держави. Адміністративне правопорушення завжди є протиправним, тобто ця дія чи бездіяльність чітко заборонена відповідною нормою адміністративного законодавства, оскільки може завдати шкоди інтересам особи, матеріальним речам, а також загрожувати небезпекою[14].

Правові норми, за порушення яких настає адміністративна відповідальність, урегульовані не тільки нормами адміністративного права, а й іншими галузями права, а саме: цивільного, трудового, земельного тощо (порушення правил охорони праці — трудове право; агрохімічних норм — земельне право).

Наступною ознакою є вина, тобто психічне ставлення особи до її поведінки та наслідків.

Вина виступає у двох формах: у вигляді умисної та необережної.

Адміністративне правопорушення багато в чому нагадує злочин — так само воно може бути спрямоване проти громадського порядку, власності, прав і свобод громадян тощо[15].

Головною ознакою, за якою адміністративні правопорушення відрізняються від кримінальних злочинів, є менший ступінь суспільної небезпеки[16].

Адміністративне правопорушення переростає у злочин: якщо адміністративний проступок набув ознак складу злочину; якщо адміністративне правопорушення вчинене вдруге. Із співвідношення відповідних статей кримінального законодавства і законодавства про адміністративні правопорушення видно, що і злочини і адміністративні правопорушення посягають на однакові за своїм характером об'єкти, саме це складає суспільну небезпеку.

Завдання адміністративного і кримінального законодавств складається в охороні від посягань одних і тих же об'єктів.

Дисциплінарні проступки — це суспільно шкідливі вчинки, які заподіюють шкоду внутрішньому порядку діяльності підприємств, установ, організацій і тягнуть за собою дисциплінарну відповідальність [17].

У Кодексі законів про працю визначено два види стягнень, що можуть бути накладені на працівників — догана і звільнення. Робота деяких категорій працівників пов'язана з підвищеним ризиком і небезпекою, що зумовлює потребу в додержанні чіткої дисципліни і порядку (залізничники, авіатори, митники та інш.) [18].

Цивільно-правовий проступок — це суспільно шкідлива протиправна дія або бездіяльність особи, яка порушує суб'єктивні цивільні права та відповідно форми актів цивільного законодавства або умови договору, з якою акт законодавства чи договір пов'язують виникнення цивільно-правової відповідальності [19].

На відміну від злочинів, цивільні проступки не мають вичерпного переліку у законодавстві, а їх юридичні наслідки тягнуть за собою правовідновлюючі заходи (невиконання обов'язків за цивільно-правовим договором). Цивільно-правова відповідальність має значною мірою компенсаційний характер [20].

Головна мета цивільно-правової відповідальності, на відміну від кримінальної і адміністративної — не покарання чи перевиховання, а відшкодування завданих збитків, оскільки цивільне порушення завдає шкоди насамперед конкретній фізичній чи юридичній особі [21].

Конституційні проступки — завдають шкоди державному ладу [22];

Його об'єктом є закріплені Основним Законом порядок організації та діяльності органів державної влади і глави держави, порядок утворення інших органів держави, форма правління та устрій держави, отже, об'єктом такого проступку можуть ставати форма або апарат держави; ним можуть бути також конституційні права людини [23].

Новим видом правопорушення є податкові проступки — суспільно небезпечні протиправні діяння, які порушують права і законні інтереси

суб'єктів податкових правовідносин. За їх здійснення встановлена юридична відповідальність [24].

Матеріальні проступки — суспільно небезпечні протиправні вчинки, які складаються в винному нанесенні збитків майну підприємства його робітником.

Матеріальну відповідальність покладено за шкоду, заподіяну підприємству чи організації внаслідок порушення трудових обов'язків [25].

Трудові правопорушення (порушення трудового законодавства) — це винні протиправні діяння суб'єкта трудового права, які складаються з невиконання, порушення трудових обов'язків і заборонене санкціями, які містяться в нормах законодавства про працю [26].

Процесуальне правопорушення зв'язані з порушенням громадянами чи державними органами інтересів правосуддя чи процесуальних прав сторони, з якою правопорушник перебуває в правовідносинах [27].

Не є процесуальними правопорушеннями незначні витрати процедурного характеру, які допускаються громадянами.

1.4. Причини правопорушень

Причини правопорушень — це соціальні явища різного рівня, що призводять до їх вчинення на масовому, груповому та індивідуальному рівнях у будь-якій відносно самостійній сфері суспільства[28].

Виясненням причин правопорушень займались давно, ще з часів Арістотеля і Платона. Більш детально почали вивчати причини правопорушень в XIX-XX століттях, що було обумовлено великим ростом правопорушень, збільшенням населення, розвитком капіталізму та іншими причинами. Наука нараховує декілька десятків найбільш розповсюджених теорій причин правопорушень. Всі концепції про причини правопорушень можна поділити на дві основні групи: соціологічні і біосоціологічні. Перші характерні для американської і англійської науки; другі — для європейської і латиноамериканської науки [28,30].

Ведучою теорією є теорія науково-технічної революції як комплексної причини правопорушень в XX ст. НТР викликає такі серйозні соціальні зміни, як індустріалізацію, урбанізацію, автомобілізацію, міграцію. Вони порушують традиційні форми сімейних зв'язків, релігії, культури, внаслідок чого відбуваються відчуження і знеособлення людини, придушення її індивідуальності. Концентрація населення в містах, розповсюдження загальної байдужості підвищують агресивність, егоїзм, індивідуалізм і емоційну нестриманість, що веде до зростання правопорушень[30].

Вчення Є.Сатерленда про диференціальні асоціації (різні зв'язки). Суть цієї теорії зводиться до того, що правопорушниками не народжуються, а навчаються в процесі багатогранних контактів особи в мікрогрупах: в сім'ї, на вулиці, в профспілках тощо. Домінування в таких групах антигромадських поглядів, установок і пропозиції веде до правопорушень в інших осіб і навпаки. Але ця теорія не пояснює походження правопорушень, вона вважає, що правопорушення вічно присутні у людському суспільстві. Вона критикує біопсихіатричні фактори правопорушень і ігнорує свободу волі людини.

Теорія соціальної дезорганізації (аномії). Її суть: різний рівень багатства і бідності, велика соціальна нерівність ведуть до правопорушень. Американський кримінолог Т. Є. Шур вважає США правопорушним суспільством, оскільки воно нерівноправне суспільство. Соціальна єдність суспільства веде до нормального життя і зменшення правопорушень[31].

Теорія багатофакторності (Кетле Гере). До таких факторів відносять: фізичні, кліматичні, теоретичні, психічні, антропологічні, соціальні. Барт нарахував більше 170 таких факторів, хоча і ця теорія не давала системного аналізу.

Класова теорія. Її суть зводиться до того, що основною причиною правопорушень є класова приналежність і майнова нерівність[32].

Крім того французький вчений Стансю називає 11 основних факторів правопорушень:

- Дегуманізація людських законів в результаті НТР;
- Урбанізація — ріст великих міст;
- Індустріалізація;
- Конкуренція;
- Бідність і велика розкіш населення;
- Фрустрація — емоційне незадоволення потреб і інтересів багатьох людей;
- Страх перед новими хворобами;
- Нудьга і незайнятість;
- Алкоголізм;
- Етнічно-психологічна несумісність;
- Почуття неповноцінності в результаті багатьох факторів.
- Біосоціальні теорії правопорушень

Серед цих теорій причин правопорушень найбільш розповсюджені теорія небезпечного стану, фрейдистські (психоаналітичні) теорії, теорія психопатологічних причин, спадкові теорії, теорії конституціональної схильності.

Небезпечний стан — перманента (змінююча) і іманентна (внутрішньо присутня) людині схильність до здійснення правопорушень. Небезпечний стан — це явище не юриспруденції, а медицини[28,29,33].

Фрейдистські теорії правопорушень отримали розповсюдження з початку XX століття під впливом лікаря-психіатра Зігмунда Фрейда. Суть цієї теорії полягає в тому, що людина з часу народження біологічно приречена на постійну жорстоку боротьбу антисоціальних глибинних інстинктів — агресивних, статевих, страху — з моральними установками особи. З цим пов'язаний комплекс неповноцінності, особливо часто цим пояснюють правопорушення неповнолітніх. Особистість людини формується в дитячому віці, то відношення матері до сина і сина до матері (комплекс Едіпа), а також батька до дочки і навпаки (комплекс Електри) розглядаються доленосним формуючим фактором, від якого людина не може позбавитись все своє життя[34].

Теорія психопатологічних причин. Головна думка цієї теорії — правопорушник завжди психопатична або розумово відстала особа.

Спадкові теорії — вважають причиною правопорушень, які передаються по спадщині. Ця причина знаходиться в хромосомах, генетичному коді людини, яка має схильність до антисоціальної поведінки. Іноді її називають «теорія сімейного дерева». Ця теорія практично не підтверджується, хоча в окремих випадках такі приклади можуть бути.

Теорія конституціональної схильності (Е. Кречмер, нім. проф. медицини). Її суть полягає в тому, що між будовою тіла і психологічними рисами особи, особливо її характером, є прямий зв'язок. Чим більш раніше правопорушення, небезпечне і регулярне, тим значніша роль біологічних факторів. Це, по суті, антропологічна теорія.

Правові теорії. Їх суть полягає в тому, що окремі раси людей більш схильні до антисоціальної поведінки, ніж біла раса. Разом з тим на правопорушення більш впливають соціально-економічні фактори, а також національність, відношення суду до підсудних тощо.

Існують і інші теорії і підходи до причин правопорушень. Деякі дослідження і висновки про причини антисоціальної поведінки були висказані ще Ш. Монтескьє і І. Бентамом, які пробували інтерпретувати з точки зору впливу на людину географічного середовища, клімату, стану здоров'я, а також деяких соціальних факторів. Чарльз Ломброзо висунув теорію «уродженого» правопорушника, в якій на перший план поставив антропологічні, біологічні, психобіологічні фактори правопорушень, а його послідовник Феррі Е. пробував поєднати антропологічні, фізичні і соціальні фактори антисоціальної поведінки в одну класифікацію. Існують також психологічні, правові і політичні підходи тощо. Для більшості науковців немає доказів того, що біологічні фактори обумовлюють правопорушення. В кожній расі є біологічно неповноцінні представники, які схильні до правопорушень[28,31].

Психофізіологічні причини правопорушень. Тривалий вплив травматичної інформації поступово вносить зміни у фізіологію організму і психіку людини. Так, процес вироблення гормону адреналіну, що детермінує негативні переживання, стає основним. А процес адаптації до негативного впливу стрес-чинників формує в особистісному несвідомому несвідомої сфері психіки автоматизми оптимізації. Сформовані захисні механізми негативні переживання поступово послаблюють, а згодом можуть взагалі припинити, трансформуючи енергію цих переживань, наприклад, в творчість, досягнення соціально прийнятних цілей, фізичну діяльність та інше. Зазначені психофізіологічні зміни закріплюються в керуючій (регулюючій) системі фізіології організму у формі «стереотипу травматичного заміщення». Стереотип травматичного заміщення — це хибне сприйняття негативної інформації як корисної або такої, що не шкодить людині, спричинене мимовільним корегуванням програми оптимізації внутрішніх функцій і критеріїв оцінки стану внутрішнього та зовнішнього середовища в керуючій системі фізіології організму, внаслідок тривалого впливу різноманітних загроз і неприємних переживань. Для підтримання внутрішньої рівноваги і стабільності (стереотипу), небезпека стає внутрішньою потребою людини. З послабленням

дії зовнішніх стрес-чинників, або їх повної відсутності, у людини знижується рівень життєвих сил, починаються депресивні розлади[28,34].

Для збереження трансформованого алгоритму психофізіологічних процесів, несвідома сфера психіки починає залучати «негативні ресурси» травматичних латентних мегабітів, кризових та гібридних фантомів. Необхідність відновлення життєвої енергії може мимовільно спонукати людину до небезпечних і навіть кримінальних дій[29].

РОЗДІЛ 2. Характеристика складу кримінального правопорушення

2.1. Об'єкт кримінального правопорушення

Об'єкт кримінального правопорушення — це один із чотирьох обов'язкових елементів складу правопорушення, який характеризує ті суспільні відносини, блага чи цінності, на які посягає правопорушення і які охороняються законом[36].

Об'єкт кримінального правопорушення є основою для встановлення кримінальної відповідальності, оскільки правопорушення спрямований на заподіяння шкоди або загрози суспільно важливим цінностям, що захищаються законом.

Існують такі види об'єктів кримінального складу правопорушення:

Загальний об'єкт охоплює всі суспільні відносини, що охороняються законодавством. Це широкий клас відносин, які регулюються правовою системою.

Наприклад, це можуть бути відносини, що захищають життя, здоров'я, майно, суспільну безпеку, державний порядок, екологічні цінності тощо.

Приклад: життя та здоров'я людини, майнові відносини, суспільна безпека, екологічна безпека тощо.

Родовий об'єкт охоплює групи суспільних відносин одного типу, що захищаються певною групою норм. Тобто родовий об'єкт — це більш вузька категорія, ніж загальний об'єкт, і включає конкретні групи кримінального правопорушення.

Приклад: правопорушення проти життя та здоров'я (вбивство, нанесення тілесних ушкоджень), злочини проти власності (крадіжка, шахрайство), злочини проти правосуддя (злочини, пов'язані з перешкоджанням діяльності судів або слідства)[36].

Безпосередній об'єкт — це конкретне суспільне благо або відносини, яким завдається шкода в результаті вчинення певного кримінального правопорушення. Безпосередній об'єкт визначається при кваліфікації кожного конкретного правопорушення.

Зазвичай безпосередній об'єкт вказується в описовій частині складу правопорушення, наведеного в кодексах[12].

Приклад: при вбивстві безпосереднім об'єктом є життя конкретної людини, при крадіжці — майнові відносини конкретного власника, при зґвалтуванні — статеві свободи конкретної особи.

До основних видів безпосередніх об'єктів відносять нижченаведені.

Основний безпосередній об'єкт — це головне суспільне благо або відносини, які охороняються законом і на які спрямоване правопорушення.

Наприклад, у випадку вбивства основним безпосереднім об'єктом є життя людини.

Додатковий об'єкт — це другорядні відносини або цінності, яким також може бути завдано шкоди при вчиненні правопорушення. Наприклад, під час збройного нападу на людину додатковим об'єктом може бути майно, яке було пошкоджене чи викрадене під час правопорушення.

Факультативний об'єкт — це такі суспільні відносини або цінності, шкода яким може бути заподіяна, але це не обов'язково відбувається при вчиненні певного правопорушення. Наприклад, під час грабежу факультативним об'єктом може бути фізичне здоров'я особи, якщо під час злочину їй було завдано тілесних ушкоджень[36].

Об'єкт відіграє важливе значення у системі елементів складу правопорушення.

Об'єкт кримінального правопорушення має вирішальне значення для правильної кваліфікації правопорушення. Якщо встановити, на які суспільні відносини було посягання, можна чітко визначити вид і характер правопорушення.

Наприклад, відмінність між крадіжкою та шахрайством полягає не тільки в дії правопорушника, але й у тому, на які суспільні відносини посягає це діяння.

Кримінальне право регулює правопорушення з метою захисту важливих суспільних відносин. Об'єкт складу кримінального правопорушення визначає, що саме закон охороняє, і допомагає відрізнити злочини від інших правопорушень.

Об'єкт кримінального правопорушення впливає на визначення міри покарання, оскільки посягання на певні суспільні відносини може бути більш або менш небезпечним.

Правопорушення проти життя і здоров'я, як правило, вважаються більш тяжкими, ніж правопорушення проти майна[12,36].

Об'єкт складу кримінального правопорушення є важливою правовою категорією, що визначає ті суспільні відносини або цінності, на які спрямовано правопорушення. Об'єкт може бути загальним, родовим і безпосереднім, і саме безпосередній об'єкт правопорушення дозволяє точно кваліфікувати конкретне правопорушення і визначити його тяжкість.

2.2. Об'єктивна сторона кримінального складу правопорушення

Об'єктивна сторона кримінального складу правопорушення — це сукупність зовнішніх ознак правопорушення, що відображають його реальні прояви в зовнішньому світі.

Об'єктивна сторона характеризує те, як правопорушення вчиняється, за яких умов і з якими наслідками[37].

Основні елементи об'єктивної сторони включають нижченаведені.

1. Злочинне діяння (дія або бездіяльність). Дія — це активне, свідоме вчинення певних протиправних дій, які спрямовані на заподіяння шкоди або створення загрози. Прикладом дії є крадіжка, вбивство, напад. Бездіяльність — це свідоме невчинення особою тих дій, які вона повинна була виконати за законом або своїм службовим становищем. Приклад бездіяльності — невиконання лікарем своїх професійних обов'язків, що призвело до смерті пацієнта.

2. Шкідливі наслідки. Це негативні результати, які настають в результаті вчиненого правопорушення. Наслідки можуть бути різними залежно від виду правопорушення:

Матеріальні: збитки, пошкодження майна, втрата життя чи здоров'я.

Нематеріальні: порушення прав, створення загрози, моральна шкода. Для матеріальних складів правопорушення наявність шкідливих наслідків є обов'язковою ознакою, оскільки саме наслідки визначають тяжкість діяння (наприклад, убивство настає, коли в результаті дії настає смерть людини).

3. Причинно-наслідковий зв'язок. Між дією або бездіяльністю і шкідливими наслідками повинен бути причинно-наслідковий зв'язок. Це означає, що правопорушення повинно бути безпосередньою причиною настання шкідливих наслідків. Наприклад, якщо в результаті дії вищої особи настає смерть іншої особи, має бути встановлено, що саме ці дії призвели до смерті, а не якісь інші обставини[12,23,37].

4. Спосіб вчинення кримінального правопорушення. Це методи і засоби, які використовуються для вчинення правопорушення. Спосіб вчинення може бути ознакою, що обтяжує правопорушення, або бути визначальним для кваліфікації. Наприклад, вбивство з особливою жорстокістю або з використанням зброї розглядається як більш тяжке правопорушення, ніж звичайне вбивство.

5. Місце вчинення кримінального правопорушення. Це конкретне місце, де було вчинено правопорушення. Місце може впливати на кваліфікацію правопорушення. Наприклад, проникнення в житло для вчинення крадіжки кваліфікується як більш тяжке правопорушення, ніж звичайна крадіжка.

6. Час вчинення кримінального правопорушення. Час має значення для багатьох видів правопорушення. Наприклад, вчинення правопорушення в нічний час може бути обставиною, що обтяжує відповідальність.

7. Обстановка вчинення кримінального правопорушення. Це сукупність умов, за яких відбувалося вчинення правопорушення. Обстановка може впливати на кваліфікацію або бути обставиною, що обтяжує відповідальність.

Наприклад, вчинення правопорушення під час надзвичайної ситуації або в умовах масових заворушень може мати серйозні наслідки для кваліфікації правопорушення.

Окрім основних елементів, у складі правопорушення можуть бути присутні додаткові елементи, що залежать від конкретного виду правопорушення[37].

Засоби вчинення кримінального правопорушення — це інструменти, зброя або інші предмети, які використовуються для вчинення правопорушення. Наприклад, при розбійному нападі засоби вчинення правопорушення (зброя) можуть бути важливою ознакою для кваліфікації правопорушення.

Суб'єкти правопорушення можуть вчиняти правопорушення разом з іншими особами, тому кількість осіб або їхня роль в злочині також можуть входити до об'єктивної сторони[12,37].

Об'єктивна сторона відіграє важливу роль при кваліфікації правопорушень.

Об'єктивна сторона визначає зовнішні ознаки правопорушення, що дозволяють правильно кваліфікувати діяння. Без встановлення всіх зовнішніх характеристик правопорушення (дії, наслідки, причинний зв'язок) не можна повністю охарактеризувати правопорушення і віднести його до конкретної статті конкретного кодексу.

Об'єктивна сторона допомагає визначити, наскільки суспільно небезпечним є правопорушення, що має значення для призначення покарання.

Тяжчі наслідки чи обтяжуючі обставини ведуть до суворіших санкцій.

2.3. Суб'єкт кримінального правопорушення

Суб'єкт кримінального правопорушення — це одна з основних складових елементів складу правопорушення, яка визначає, хто саме може бути притягнутий до відповідальності за вчинення правопорушення [12,40].

Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка досягла встановленого законом віку відповідальності.

Суб'єктом кримінального правопорушення може бути лише людина. Юридичні особи (організації, підприємства) не можуть бути суб'єктами правопорушення в більшості правових систем, оскільки право передбачає відповідальність лише для фізичних осіб.

Осудність означає здатність особи усвідомлювати характер і значення своїх дій або бездіяльності, а також керувати ними.

Якщо особа визнана неосудною, вона не може бути притягнута до відповідальності.

Неосудність може бути визначена судом у результаті проведення психіатричної експертизи.

У випадку, коли особа вчиняє правопорушення у стані осудності, але під час судового процесу стає неосудною, її не можна притягнути до відповідальності.

Суб'єктом кримінального правопорушення може бути лише особа, яка досягла віку, встановленого законом для притягнення до відповідальності.

В Україні загальний вік кримінальної відповідальності настає з 16 років. Однак за деякі тяжкі злочини кримінальна відповідальність може настати з 14 років (наприклад, за умисне вбивство, розбій, зґвалтування, крадіжку).

У випадках, коли особа не досягла віку відповідальності, до неї можуть бути застосовані інші заходи впливу, наприклад, виховні заходи.

У деяких випадках закон вимагає наявності у суб'єкта правопорушення спеціальних ознак. Це стосується так званого спеціального суб'єкта правопорушення, коли для притягнення до відповідальності за певне правопорушення особа повинна мати додаткові характеристики, окрім загальних (фізична особа, осудність і досягнення віку)[38].

Прикладами спеціального суб'єкта кримінального правопорушення можуть бути нижченаведені.

Посадова особа: для правопорушень, пов'язаних з корупцією або службовими злочинами (наприклад, зловживання владою), суб'єктом може бути тільки особа, яка виконує службові обов'язки або обіймає певну посаду.

Військовослужбовці: для військових правопорушень (наприклад, дезертирство) суб'єктом може бути тільки військовослужбовець.

Лікарі: у випадках правопорушень, пов'язаних з порушенням медичних обов'язків, суб'єктом правопорушення може бути лише особа, яка має право займатися медичною практикою.

Осудність передбачає, що особа усвідомлює протиправний характер своїх дій і може керувати своєю поведінкою.

Неосудність — це стан, коли особа через психічні розлади не здатна усвідомлювати значення своїх дій або керувати ними. Неосудні особи не підлягають відповідальності, але до них можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру.

Обмежена осудність — це стан, коли особа частково здатна усвідомлювати значення своїх дій або керувати ними. Обмежена осудність не виключає відповідальності, але може впливати на пом'якшення покарання[12,38,39].

Таким чином, суб'єкт кримінального правопорушення це фізична, осудна особа, яка досягла віку відповідальності і яка вчинила правопорушення. Спеціальний суб'єкт правопорушення вимагає наявності додаткових ознак, що обумовлюють можливість притягнення до відповідальності за певні види правопорушення.

Суб'єкт правопорушення є одним з обов'язкових елементів складу правопорушення і його наявність необхідна для притягнення особи до відповідальності.

2.4. Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення

Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення це внутрішня сторона правопорушення, яка характеризує психічне ставлення особи до вчиненого нею протиправного діяння та його наслідків. Вона відображає свідомо-вольові процеси, які відбуваються в момент вчинення правопорушення, і є ключовим елементом для визначення вини особи[40].

Основні елементи суб'єктивної сторони:

1. Вина. Вина є центральним елементом суб'єктивної сторони і відображає психічне ставлення особи до свого правопорушення та його наслідків.

Вина може проявлятися у двох основних формах:

- Умисел (прямий або непрямий)
- Необережність (злочинна самовпевненість або злочинна недбалість)

Форми вини:

- Умисел:

Прямий умисел — це коли особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого правопорушення, передбачає можливі шкідливі наслідки і бажає їх настання. Наприклад, у випадку вбивства із прямим умислом особа хоче і намагається позбавити іншого життя.

Непрямий умисел (або евентуальний) — це коли особа усвідомлює небезпечний характер свого правопорушення, передбачає можливість настання шкідливих наслідків, але свідомо допускає їх або байдуже ставиться до їх настання. Наприклад, коли водій перевищує швидкість і передбачає можливість настання ДТП, але продовжує рух.

- Необережність:

Злочинна самовпевненість — це коли особа передбачає можливість настання шкідливих наслідків, але самовпевнено розраховує на їх уникнення. Наприклад, водій їде на великій швидкості по слизькій дорозі, вважаючи, що зможе зупинитися вчасно, але не справляється з керуванням і скоює аварію[12].

Злочинна недбалість — це коли особа не передбачає можливості настання шкідливих наслідків, але повинна була і могла їх передбачити. Це типова форма вини для тих випадків, коли особа порушує правила, через які виникає шкода, але вона не усвідомлює небезпеки своїх дій.[40]

Наприклад, будівельник не забезпечив достатню безпеку при роботі з технікою, що призвело до травмування інших осіб.

2. Мотив. Мотив — це внутрішня причина або спонукування, яке керує особою при вчиненні правопорушення. Мотив може бути різним: корисливий, помста, ревності, страх, захист, національна чи релігійна ворожнеча тощо.

Мотив не завжди є обов'язковою ознакою складу правопорушення, але в деяких випадках він відіграє ключову роль для правильної кваліфікації правопорушення. Наприклад, вбивство з корисливих мотивів кваліфікується як особливо тяжке правопорушення.

3. Мета. Мета — це бажаний результат, якого прагне досягти особа, вчиняючи правопорушення. Мета завжди є усвідомленою та визначає напрямок дій. Наприклад, метою при вчиненні крадіжки є отримання чужого майна.

Як і мотив, мета не завжди є обов'язковим елементом складу правопорушення, але в деяких випадках вона є важливою для правильної кваліфікації.

Наприклад, мета у правопорушеннях проти державної безпеки може полягати у дестабілізації ситуації або зміні державної влади[12].

Емоційний стан особи під час вчинення правопорушення також може мати значення для кваліфікації правопорушення. У деяких випадках емоційний стан винної особи може бути обставиною, що пом'якшує відповідальність.

Наприклад, вчинення правопорушення в стані сильного душевного хвилювання (афекту) може вплинути на тяжкість покарання. В такому разі правопорушення може бути перекваліфіковане на менш тяжкий.

Суб'єктивна сторона визначає наявність вини особи, що є основним критерієм для притягнення до відповідальності. Без вини особа не може бути визнана винною у вчиненні правопорушення[40].

Характер вини (умисел чи необережність), мотив і мета часто впливають на правильну кваліфікацію правопорушення. Наприклад, одні й ті самі дії (вбивство) можуть бути кваліфіковані як умисне вбивство, вбивство в стані афекту або вбивство через необережність, залежно від суб'єктивної сторони.

Суб'єктивна сторона є важливою при визначенні міри покарання. Навмисне вчинення правопорушення зазвичай карається суворіше, ніж правопорушення, вчинене через необережність. Також мотив і мета можуть впливати на обтяження або пом'якшення покарання.

Умисне вбивство за корисливих мотивів (з метою заволодіння майном) буде кваліфікуватися як особливо тяжке правопорушення і каратися суворіше, ніж вбивство, вчинене в стані афекту[12].

Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення є невід'ємною частиною, яка відображає внутрішнє психічне ставлення особи до своїх дій або бездіяльності та їхніх наслідків. Вона включає в себе вину, мотив, мету і, в окремих випадках, емоційний стан.

Встановлення суб'єктивної сторони є необхідним для правильної кваліфікації правопорушення та призначення справедливого покарання.

Висновки

У результаті дослідження теми "Юридичний склад кримінального правопорушення" ми підтвердили її актуальність для сучасного кримінального права.

Аналіз юридичного складу правопорушень є необхідним для правильного кваліфікування злочинів, що сприяє забезпеченню справедливості та підвищенню ефективності правосуддя. Результати дослідження також наголошують на важливості розвитку законодавства відповідно до нових викликів, включаючи кіберзлочинність та інші сучасні загрози.

Вивчення юридичного складу кримінального правопорушення має важливе практичне значення, оскільки воно забезпечує необхідну основу для формування ефективної кримінально-правової політики, створення превентивних заходів та забезпечення захисту прав громадян. Дослідження також сприяє підвищенню професійного рівня фахівців, які працюють у сфері правосуддя, та їх здатності адекватно реагувати на сучасні виклики.

Таким чином, аналіз основних елементів складу правопорушень, їх впливу на кваліфікацію злочинів та сучасні проблеми кримінального права дозволяє закласти основу для подальшого вдосконалення кримінальної відповідальності, зміцнення правопорядку та створення більш безпечного та справедливого суспільства.

Дана курсова робота була створена з метою легшого і всебічного дослідження теми, тож підведемо такі підсумки:

У результаті дослідження стало зрозуміло, що склад правопорушення є центральною категорією права.

Він служить основою для кваліфікації правопорушень та визначення відповідальності. Кожне правопорушення, як окремий випадок, має свої індивідуальні ознаки, але загальний склад правопорушення дозволяє систематизувати правову реальність, забезпечуючи єдність підходів до кваліфікації та покарання.

Дослідження підтвердило, що кожен із елементів складу правопорушення (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона) відіграє важливу роль у визначенні відповідальності. Відсутність хоча б одного з цих елементів означає відсутність складу правопорушення в цілому, що унеможливає притягнення особи до відповідальності. Це підкреслює важливість детального аналізу кожного елементу для правильної кваліфікації правопорушення.

Особливу увагу слід звернути на взаємозв'язок між об'єктивною та суб'єктивною сторонами правопорушення. Об'єктивна сторона дає зовнішню характеристику правопорушення (дія або бездіяльність, наслідки, причинний зв'язок тощо), тоді як суб'єктивна сторона визначає внутрішні психічні ставлення особи до скоєного правопорушення (форма вини, мотив, мета). Зокрема, форма вини — умисел або необережність — суттєво впливає на кваліфікацію діяння і міру відповідальності.

Одним із центральних висновків є важливість встановлення причинного зв'язку між правопорушенням і його наслідками. Це дозволяє встановити відповідальність за наслідки правопорушення і підвищує точність у визначенні вини особи.

Без встановлення причинно-наслідкових зв'язків кваліфікація правопорушення може бути неправильною, що веде до неправомірних вироків або пом'якшення відповідальності.

Аналіз суб'єктивної сторони правопорушення продемонструвало, що форма вини має значний вплив на визначення виду та розміру покарання. Умисне вчинення правопорушення завжди передбачає більш суворе покарання порівняно з необережними правопорушеннями, оскільки умисел свідчить про свідоме і цілеспрямоване порушення закону.

Важливим висновком є те, що саме склад правопорушення є тим правовим інструментом, який дозволяє точно відмежовувати правопорушення на адміністративні чи інші правопорушення. Чітке визначення складу правопорушення допомагає уникнути помилкової кваліфікації, що, у свою чергу, забезпечує законність і справедливість при розгляді справ.

Під час дослідження було встановлено, що мотив і мета не завжди є обов'язковими елементами складу правопорушення, однак вони мають важливе значення у кваліфікації окремих видів правопорушення та впливають на призначення покарання.

Наприклад, правопорушення, вчинені з корисливих мотивів або з метою заподіяння особливих страждань, караються значно суворіше.

Вивчення складу правопорушення в рамках курсової роботи також підкреслило його значення для розвитку права в цілому. Правильна інтерпретація та застосування складу правопорушення сприяє вдосконаленню законодавчих норм, а також допомагає формувати єдину судову практику. Це створює передумови для розвитку правової системи та підвищення рівня захисту прав людини.

Курсове дослідження показало, що тема складу правопорушення залишається актуальною і відкритою для подальших наукових досліджень. Є багато питань, пов'язаних із новими видами правопорушень, міжнародним кримінальним правом та розвитком цифрових технологій, що потребують додаткового дослідження та адаптації теоретичних підходів до сучасних реалій.

Підсумовуючи результати курсової роботи, можна зробити висновок, що вивчення складу правопорушення є ключовим для розуміння права та правильного застосування його норм на практиці. Глибоке дослідження всіх елементів складу правопорушення дозволяє не лише правильно кваліфікувати правопорушення, але й забезпечити справедливість у процесі. З огляду на динаміку розвитку суспільства та законодавства, важливість дослідження складу правопорушення лише зростатиме, відкриваючи нові горизонти для наукового та практичного аналізу.

Список використаних джерел

1. Правопорушення// Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>; (дата звернення: 18.09.2024).
2. Інтернет підручник з теорії держави і права// URL: https://pidru4niki.com/70606/pravo/teoriya_derzhavi_i_prava (дата звернення: 18.09.2024).
3. Правопорушення // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / О. В. Петришин (відп. ред.) та ін.. — 2017. — Т. 3 : Загальна теорія права. — С. 574. — ISBN 978-966-937-233-8; (дата звернення: 18.09.2024).
4. О.В. Задорожній. Правопорушення міжнародне // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2004 — Т.2 — 812с. ISBN 966-316-045-4; (дата звернення: 18.09.2024).
5. Правопорушення // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. — Т. 5 : П — С. — С. 47. — ISBN 966-7492-05-2. (дата звернення: 25.09.2024).
6. Склад правопорушення// Вікіпедія. Вільна енциклопедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. (дата звернення: 25.09.2024)
7. Вісник Національної академії правових наук України//URL: [\[https://nfv.ukrintei.ua/view/5b1925e17847426a2d0ab299\]](https://nfv.ukrintei.ua/view/5b1925e17847426a2d0ab299) . (дата звернення: 25.09.2024)
8. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення Самофалов Л.П., Самофалов О.Л., <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib>. (дата звернення: 25.09.2024)
9. Oxford Handbook of Criminology// Юридична енциклопедія: [6тс] ; 18 May 2017 видано друковано; September 2017 видано онлайн; URL:

- [<https://www.oxfordlawtrove.com/display/10.1093/he/9780198719441.001.0001/he-9780198719441>]. (дата звернення: 2.10.2024).
10. Види правопорушень // Вікіпедія. Вільна енциклопедія URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 2.10.2024).
 11. Black's Law Dictionary// Юридичний словник: Garner B. A. (ред.). URL: [<https://thelawdictionary.org/>](дата звернення: 2.10.2024).
 12. Кримінальний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 9.10.2024).
 13. Кодекс України про адміністративні правопорушення <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 9.10.2024).
 14. Адміністративні правопорушення // Вікіпедія. Вільна енциклопедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 9.10.2024).
 15. Адміністративне правопорушення [Архівовано 19 травня 2021 у Wayback Machine.] // Велика українська енциклопедія : у 30 т. / проф. А. М. Киридон (відп. ред.) та ін. — 2016. — Т. 1 : А — Акц. — 592 с. — ISBN 978-617-7238-39-2. (дата звернення: 9.10.2024).
 16. Протокол про адміністративне правопорушення [Архівовано 24 жовтня 2020 у Wayback Machine.] // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. — Т. 5 : П — С. — 736 с. — ISBN 966-7492-05-2. (дата звернення: 9.10.2024).
 17. Юридична Вікіпедія. Вільна енциклопедія URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php> (дата звернення: 16.10.2024).
 18. Кодекс законів про працю <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.10.2024).
 19. Додатковий інтернет ресурс <http://ukrknight.org.ua/ukrknight-text/687/161/#;~:text=> (дата звернення: 16.10.2024).

20. Цивільний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
(дата звернення: 16.10.2024).
21. Цивільно-правова відповідальність // Вікіпедія. Вільна енциклопедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 16.10.2024).
22. Додатковий інтернет ресурс <http://4ua.co.ua/pravo/teoriya/klasifikatsiya-pravoporushen.html> (дата звернення: 16.10.2024).
23. Конституція України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.10.2024).
24. Податковий кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 16.10.2024).
25. Додатковий інтернет ресурс [https://naurok.com.ua/urok-pravoporushennya-sklad-pravoporushennya-41138.html#:~:text=\(дата звернення: 6.11.2024\).](https://naurok.com.ua/urok-pravoporushennya-sklad-pravoporushennya-41138.html#:~:text=(дата звернення: 6.11.2024).)
26. Додатковий інтернет ресурс [https://factor.academy/blog/vidvidpovidalnosti-za-porushennya-trudovogo-zakonodavstva/#:~:text=\(дата звернення: 6.11.2024\).](https://factor.academy/blog/vidvidpovidalnosti-za-porushennya-trudovogo-zakonodavstva/#:~:text=(дата звернення: 6.11.2024).)
27. Додатковий інтернет ресурс https://stud.com.ua/9716/pravo/protseualni_akti_kriminalniy_spravi (дата звернення: 6.11.2024).
28. Причини правопорушень // Вікіпедія. Вільна енциклопедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 13.11.2024).
29. Іллюк О. О. Інформація і фізіологія організму як основні чинники посттравматичних стресових розладів та психологічного захисту. Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки. 2019. Вип. 6. С. 67–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sbfasps_2019_6_11. (дата звернення: 13.11.2024).
30. Бабій Б. М., Бурчак Ф. Г. Юридичний словник. — 2-ге вид., перер. і доповнене.-К., 1983. — 871 с. (дата звернення: 13.11.2024).

31. Бармак М. В., Бармак О. Я. Основи правознавства: Посібник для абітурієнтів, учнів, вчителів. — Тернопіль: Підручники і посібники, 1999. — 192 с. (дата звернення: 13.11.2024).
32. Біленчук П. Д., Сливка С. С. Правова деонтологія / Підручник для вищих навч. закладів. — К.: Атіка, 1999. — С.277-292 (дата звернення: 13.11.2024).
33. Денисов Ю. А. Общая теория правонарушения и ответственности. — Львів, 1983. — С.368-376 (дата звернення: 13.11.2024).
34. Дубинин Н. П. и др. Генетика, поведение, ответственность. — М.: Политиздат, 1989. — 350 с. (дата звернення: 20.11.2024).
35. Комлик В. Склад правопорушення: теоретичні підходи та практичні виміри : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 40 с. (дата звернення: 20.11.2024).
36. Куц В. Сучасні уявлення щодо змісту окремих об'єктивних ознак складу злочину. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 2. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/12-2016/kuts.pdf> (дата звернення: 20.11.2024).
37. Дорохіна Ю. Розвиток поняття об'єктивної сторони складу злочину та його теоретичні основи. Юридична наука. 2013. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_8_8 (дата звернення: 20.11.2024).
38. Державна політика України у сфері встановлення кримінальної відповідальності спеціальних суб'єктів кримінальних правопорушень, Ландіна А. В. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/39-1.pdf> (дата звернення: 20.11.2024).
39. Додаткове інтернет джерело https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_18/#:~:text=дата звернення: 20.11.2024.
40. Вереша Р. Теоретико-прикладні аспекти суб'єктивної сторони складу злочину. Київ : Алерта, 2017. 568 с. (дата звернення: 20.11.2024).